

18.78x24.89	1/11	עמוד 34	סגולה	30/11/2017	61375944-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

הצהרת בלפור

הבשורה

Foreign Office - Nov 2nd 1917

Dear Lord Rothschild

I have much pleasure in conveying to you on behalf of His Majesty's Government the following Declaration of sympathy with Jewish Zionist aspirations which has been submitted to, and approved by the cabinet:-

"His Majesty's Government views with favor the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people and will use its best endeavors to facilitate the achievement of this object, it being clearly understood that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of non-Jewish communities in Palestine, or the rights and political status enjoyed by Jews in any other country."

I should be grateful if you would bring this declaration to the knowledge of the Zionist Federation.
Yours sincerely Arthur James BALFOUR

61375913-5	30/11/2017	סגולה	עמוד 35	2/11	18.19x25.12
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

הצהרת בלפור

בלפור לא לבד

התנועה הציונית – היו הצהרות רשמיות של גורמים ממלכתיים שונים אשר נשאו אופי פרו ציוני, או למצער פרו יהודי. חלק מהצהרות אלה היו לפחות עילה, אם לא מסד מסוים, להצהרת בלפור, ואפילו לפעילותו המדינית של העיתונאי הצעיר והיומרוני תאודור הרצל. נראה כי המסמך המשפטי הבולט ביותר שעליו התבסס הרצל בראשית פעילותו הציונית היה הזיכיון שהעניק הסולטן העות'מאני סולימאן המפואר ב-1561 לדונה גרציה נשיא – האישיית היהודית הבינלאומית הבולטת ביותר ואחת מעשירי תבל בתקופתה – ולאחיינה וחתנה דון יוסף נשיא.

דונה גרציה מבשרת הציונות

הזיכיון ניתן על רקע רדיפות קשות של יהודים באירופה הנוצרית לאחר גירוש ספרד. המגורשים התקשו למצוא מנוח לכף רגלם במדינות אחרות באירופה, והמקרה הבולט ביותר היה גורל האנוסים באנקונה שבמרכז איטליה. יהודים היגרו לאנקונה לאחר שהאפיפיור הבטיח בשנות הארבעים של המאה ה-16 כי יהודים יוכלו להתגורר במדינתו בלי שיסבלו מרדיפות. אך ב-1555 התיישב פאולוס הרביעי על כס האפיפיורות, ותוך הפרה בוטה של הבטחת קודמו ציווה לאסור ולהעלות על המוקד 24 יהודים אנוסים. דונה גרציה ניסתה להציל את הנידונים אך נכשלה בכך. בתגובה, היא הטילה את כובד משקלה כדי לקדם את החרם הכלכלי על נמל אנקונה. החרם לא נמשך זמן רב, אם כי

כמעט 2,500 שנה חלפו בין שתי ההצהרות המפורסמות ביותר בתולדות שיבתו של העם היהודי לארץ ישראל – הצהרת כורש בשנת 538 לפסה"נ, והצהרת בלפור בשניים בנובמבר 1917 (י"ז במרחשון תרע"ח) שזה עתה מלאו לה מאה שנה. המניעים של שתי ההצהרות היו שילוב של שיקולים מדיניים ויחס אוהד לרעיון של שיבת ציון. כורש, ששאף כנראה למצב את עצמו כשליט נאור המתייחס בכבוד לעמים הכבושים תחתיו, היה מעוניין בחזית יציבה ואוהדת מול מצרים. בנוסף, בשל אמונתו הדתית הפוליתאיסטית הוא כיבד גם דתות ואמונות אחרות, ובהן גם הדת היהודית, ועל כן כיבד את רצונם של היהודים לשוב לארצם ולבנות את בית המקדש. כ-2,450 שנה מאוחר יותר הייתה ממשלת בריטניה נתונה במלחמת עולם מול גרמניה, אוסטרו-הונגריה ובעלת בריתן האימפריה העות'מאנית, וחיפשה מקור תמיכה במזרח הקרוב ואולי גם בקרב יהודי ארצות הברית שכבר אז נודעה יכולת ההשפעה הפנימית שלהם בארצם. באופן נדיר למדי היה לממשלה הבריטית גם מניע פרו ציוני ופרו יהודי.

שלושה מבכיריה – ראש הממשלה דייוויד לויד ג'ורג', ובעיקר שר החוץ ארתור ג'יימס בלפור ושר החינוך וינסטון צ'רצ'יל, נודעו בתמיכתם האידאולוגית בשיבת היהודים לארצם. עד כאן הדברים מוכרים וידועים. פחות ידוע כי בין שתי ההצהרות – ובמיוחד סמוך להקמת

ארתור ג'יימס בלפור
מאוסף ספריית הקונגרס

הצהרת בלפור, כולל תרגום לעברית ועיטורים, הודפסה על עמוד הכריכה של מחברות בניו יורק בשנות העשרים של המאה העשרים. גלופת הדפוס שנשמרה בידי אספן באדיבות אוסף הרצל והציונות של דוד מטל, טורונטו

18.23x25.06	3/11	עמוד 36	סגולה	30/11/2017	61375947-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

הצהרת בלפור

Dr. Theodor Herzl

בראשית שנות השישים של המאה ה-16 חכרה דונה גרציה מהסולטן את הזכויות לגביית מסים בטבריה ובשבעה כפרים הסמוכים לה, אולי במטרה למצוא מקום מפלט לאנוסים בארץ ישראל. פעילות כלכלית ומדינית זו גררה תגובות של דיפלומטים שונים, ובהם נציג האפיפיור בארץ ישראל בוניפציו דה רגוזה שמחה על כך באוזני הוויזיר הגדול רוסטם פאשא. דה פטרימול, נציג צרפת באיסטנבול, שלח ב-16 בספטמבר 1563 דו"ח חריף למלך צרפת בעניין השלטון העצמאי שקיבל דון יוסף נשיא מהסולטן לחופי הכנרת. לטענתו דון יוסף משמש כמלך היהודים ועל כן מתעקש לגבות את החוב הגבוה שהכתר הצרפתי חייב לו. הדיפלומט הבכיר לא בחל בשימוש בלשון שהייתה מקובלת אז באירופה הנוצרית כלפי היהודים, ותיאר כיצד "בתחבולותיו היהודיות" השיג דון יוסף מהסולטן את הרישיון הזה.

השפעתו הכלכלית על העיר ניכרה היטב במשך תקופה קצרה. כישלונה של דונה גרציה להציל את אחיה היהודים מהעלאה על המוקד הבעיר בה עוד יותר את הרצון למצוא פתרון לבני עמה הנרדפים. בתחילה ניסתה דונה גרציה לרכוש חלק ממערכת האיים שהרכיבה את הרפובליקה של ונציה לצורך התיישבות מאורגנת של יהודים, במטרה ששם יוכלו לחיות כאנשים חופשיים ולקיים את מצוות דתם בגלוי. ניסיון זה נכשל, הן משום שמצבה הכלכלי המשופר של ונציה לא אילץ אותה לבצע צעדים המנוגדים לצו מצפונה הקתולי, והן בשל התנגדותו של קרל החמישי מלך ספרד וקיסר האימפריה הרומית הקדושה, מי שהיה אחראי למדיניות הרדיפות בארצו שלו. לאחר כישלון זה מיקדה דונה גרציה בעזרת דון יוסף את מאמציה באימפריה העות'מאנית.

דונה גרציה ודון יוסף נשיא בציורו של ארתור שיק. השניים חכרו מהשלטונות העות'מאניים את הזכות לגבות מסים באזור טבריה. הרצל ביקש להסתמך על זיכיון זה בפנייתו לסולטן עבדול חמיד השני

18.87x25.2	4/11	37	עמוד	סגולה	30/11/2017	61375945-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790						

הצהרת בלפור

[הצהרה]

/צהר, צהריים, הבהרה/

עורכו של מילון בן יהודה מעיר על המלה 'הצהרה' כי היא "חודשה על ידי המחבר בקרוב בשנת 1910". בן יהודה לא ברא את המלה 'הצהרה' יש מאין, הוא גזר אותה מהשורש 'צהר' שפירושו הארה, וממנו נגזרו גם הצורה של תיבת נח והמלה צהריים. בן יהודה מציין שימושים רבים למלה 'הצהיר'. אחד מהם הוא ביאר, פירש, ואותו מדגים בן יהודה באמצעות דברי ראב"ד בהשגותיו על רמב"ם, שם הוא קובל על כי רמב"ם לא הבהיר את דבריו: "בחיי ראשי לא האיר ולא הצהיר" (הלכות שמיטה ויובל ז', ג.). בין שימושי המלה 'הצהיר' מונה בן יהודה גם את השימוש 'הוציא מפיו בפירוש' שאותו חידש בעצמו. מטבע הדברים נזקקו גם עיתונאים אחרים למלה שתציין גילוי דעת רשמי של רשות ממשלתית, ועל כן היא התקבלה בקלות.

מאוסף ספריית הקונגרס

כישלונה של דונה גרציה להציל את אחיה היהודים מהעלאה על המוקד הבעיר בה עוד יותר את הרצון למצוא פתרון לבני עמה הנרדפים

המכתבים הראשונים שכתב הרצל לסולטן הוא ביקש ממנו שיקבל אותו לפגישה. שני המכתבים לא נענו, ולכן במכתב השלישי ביקש הרצל מהסולטן כי יחדש לפחות את הזיכיון שהעניק סולימאן המפואר לדונה גרציה נשיא. בתשובתו לא הכחיש הסולטן את דבר הזיכיון, אך ציין שלמרות כלל ההמשכיות השלטונית – שלפיו מחויבים סולטנים לכבד את הצווים שפרסמו קודמיהם – הכלל אינו תקף במקרה זה, שכן סולימאן המפואר נחשב כופר, וככזה אין תוקף לזיכיונות שהעניק. בסופו של דבר פגש הרצל את הסולטן פעמיים, ב־1899 וב־1901, ללא תוצאות, אבל ההתכתבות כולה מתועדת בתורכית במסמכים המצויים בארמון טופקפי באיסטנבול. הזיכיון שקיבלה דונה גרציה היה ונשאר אחד היסודות המשפטיים הבינלאומיים לפעילותו המדינית של הרצל בחזית העות'מאנית.

לא ברור אם המניע המרכזי של דונה גרציה היה ההשקעה הכלכלית, חזון ציוני כלשהו או פעולה של חסד וצדקה כלפי הנרדפים. מה שברור הוא שהיוזמה הייתה שלה, ואילו אחיינה, איש העסקים דון יוסף, היה פחות מחויב לרעיון, ועל כן לאחר פטירתה דעכה התכנית ליישוב יהודים בגליל במסגרת פאודלית אוטונומית למחצה בהנהגת דון יוסף. הוא עצמו קיבל מהסולטן נחלה פאודלית אחרת, ומונה לדוכס האי נקסוס. בהמשך הוא אף היה מועמד להתמנות מטעם הסולטן לשליט קפריסין תמורת הבטחה להעלאת מס שנתי גבוה. כאשר ביקש הרצל, כמעט 350 שנה לאחר פטירתה של דונה גרציה, ליישב את היהודים במולדתם ההיסטורית, הוא פנה מטבע הדברים לסולטן עבדול חמיד השני, שליט האימפריה העות'מאנית ששלטה על ארץ ישראל. בשני

61375946-1	30/11/2017	סגולה	עמוד 38	5/11	18.01x23.82
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790					

ב־1906, בשנה שבה זכה בפרס נובל, כתב תאודור רוזוולט כי נראה לו ראוי לחלוטין לייסד מדינה ציונית סביב ירושלים

נשיאים אמריקנים מדברים

עוד לפני תחילת פעילותו הציונית של הרצל היו לפחות שני נשיאים אמריקנים שהתבטאו פומבית בדבר השאיפה להשיב את העם היהודי למולדתו ההיסטורית בארץ ישראל. ב־1819, כמעט עשרים שנה לאחר תום כהונתו, כתב נשיא ארצות הברית השני ג'ון אדמס למרדכי מנואל נח, יהודי אמריקני ששירת קודם לכן כדיפלומט מטעם מחלקת המדינה ובאותה עת היה עיתונאי ואיש ציבור שפעל למען הקמת בית לאומי לעם היהודי, כי הוא מייחל לכך שהעם היהודי יחיה ביהודה כאומה עצמאית. בנו של אדמס, ג'ון קווינסקי אדמס, נשיאה השישי של ארצות הברית, כתב גם הוא לנח כי הוא מאמין בבנייתה מחדש של יהודה כאומה עצמאית.

ב־1891 יזם ויליאם יוג'ין בלקסטון, כומר אוונגליסטי וחובב ציון מושבע מארצות הברית, כתיבת עצומה שתוגש לנשיא ארצות הברית בנג'מין הריסון ולמזכיר המדינה ג'יימס ביילן ובה בקשה:

כי ינצלו את תפקידם כדי להבטיח שתכונם במועד מוקדם ועידה בינלאומית שתדון במצבם של היהודים ובתביעתם לארץ ישראל כביתם העתיק (יעקב אריאל, "יוזמה אמריקנית להקמת מדינה יהודית: ויליאם בלקסטון והעצומה של 1891", "קתדרה" 49, 1988, עמ' 87).

על העצומה, הידועה בשם 'עצומת בלקסטון', חתמו בין השאר נשיא בית המשפט העליון מלוויל פולר, מושל מסצ'וסטס, ראשי הערים ניו יורק, פילדלפיה ושיקגו, אנשי דת ותקשורת, אילי הון מהשורה הראשונה כמו ג'ון פירפונט מורגן וג'ון רוקפלר, וחברי קונגרס, ובהם גם ויליאם מקינלי מאוהיו שנבחר שש שנים מאוחר יותר לנשיאות ארצות הברית.

מקינלי נרצח ב־1901, בתחילת תקופת הכהונה השנייה שלו, ומחליפו תאודור רוזוולט אהר את הרעיון הציוני לא פחות ממנו. בשנים 1872-1873, בעת שרוזוולט היה עדיין נער צעיר, הוא ביקר עם משפחתו במזרח התיכון וביומן המסע שכתב תיאר בין השאר את ביקורם בכותל המערבי. לאחר חיים סוערים למדי שבהם שירת בצבא, כתב ספרים והיה מדינאי שהגיע עד לצמרת, זכה רוזוולט ב־1906 בפרס נובל. באותה

שנה הוא כתב כי נראה לו ראוי לחלוטין לייסד מדינה ציונית סביב ירושלים.

בשנים הבאות הצהירו נשיאים נוספים בפומבי בעת כהונתם על תמיכתם ברעיון הציוני. בתגובה להצהרת בלפור אמר וודרו וילסון כי הוא סבור שיש להחזיר את ארץ הקודש לעם היהודי. מוכרות פחות התבטאויותיהם של הבאים אחריו. מחליפו של וילסון, וורן גמליאל הרדינג, טען כי בלתי אפשרי למי שלמד את כתבי הקודש לא להכיר בכך שהעם היהודי עתיד לחזור לבית הלאומי ההיסטורי שלו. גם סגנו ומחליפו, ג'ון קלווין קולידג', הביע את תמיכתו בקיום בית לאומי יהודי בפלשתינה.

הגדיל לעשות הנשיא הרברט הובר, שהצהרותיו נשאו אופי רשמי יותר. בשונה מהצהרת בלפור שנמסרה לאדם פרטי – הלורד ליונל וולטר רוטשילד – כדי שהוא יעבירה להסתדרות הציונית העולמית, הובר כתב ישירות להסתדרות ציוני אמריקה. לאחר מאורעות תרפ"ט (1929) כתב הובר כי ארץ ישראל היא ארץ שהייתה חרבה ומוזנחת במשך מאות שנים. דבריו עוררו תגובה נזעמת של הקונגרס הסורי הפלשתיני שישב אז בקהיר ומחה בעיקר על הגדרת הארץ כשוממה לאורך הדורות. בהמשך דבריו הביע הנשיא את ביטחונו כי דווקא בעקבות המאורעות הקשים פלשתינה מובטחת אף יותר כבית לאומי לעם היהודי. ב־1931, בהודעה שכתב לרגל ועידת המגבית האמריקנית למען ארץ ישראל, הביע הובר פעם נוספת את תמיכתו המפורשת בהקמת בית לאומי ליהודים בארץ ישראל, ואף הצהיר כי עמדה זו הובעה על ידו פעמים אחדות בעבר. האלימות שהתגברה אז בארץ, המחלוקת הבינלאומית בסוגיית ארץ ישראל, השינויים התכופים במדיניות הבריטית וההתנגדות הערבית הגורפת לא גרמו להובר לשנות את עמדתו.

בימי המלחמה העולמית

בין הסיבות להצהרת בלפור נהגים למנות את תודתה של האימפריה הבריטית לחיים ויצמן על תרומתו למאמץ המלחמה הבריטי בהמצאת האצטון המלאכותי ששיפר את כושר ייצור חומרי הנפץ, אבל למלחמת העולם הראשונה היו השלכות רחבות יותר על מעמדם הפוליטי של היהודים. בריטניה, וכמוה גם מעצמות אחרות, ביקשו לחזק את מעגלי התמיכה שלהן

18.37x23.91	6/11	עמוד 40	סגולה	30/11/2017	61375948-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

היו בריטים שהובילו מדיניות
הפוכה. לורנס איש ערב שאף
לעצמאות ערבית במזרח התיכון,
והנרי מקמהון הבטיח לשריף
חוסין בן עלי שליטה בחלקים
נרחבים של 'סוריה הגדולה'

הבריטים ניסו לשמור על
יחסים טובים עם שני הצדדים.
וינסטון צ'רצ'יל ועבדאללה
מלך ירדן ב'1921
מאוסף ספריית הקונגרס

עמדה פרו ערבית. קצין
הקיסר הבריטי תומאס
אדוארד לורנס, הידוע בכינוי
לורנס איש ערב

צילום: Narve Skarpmoen

במיוחד באזורים שאותם רצו לכבוש, וכולן היו
מודעות להשפעתם של יהודי ארצות הברית על
ממשלתם.

במרץ 1917, שמונה חודשים לפני שניתנה
הצהרה, פרסם מפקד חיל המשלוח הבריטי
במזרח התיכון, הגנרל ארצ'בלד מארי, הצהרה
חד משמעית ונחרצת הרבה יותר מזו של בלפור
בדבר כוונותיהם העתידיות של הבריטים לאחר
שיכבשו את ארץ ישראל מידי התורכים:

אין שום ספק כי עלינו להקים את פלשתינה
היהודית הקדומה ולאפשר ליהודים לממש את
חלומותיהם על ציון במולדתם ... ליהודים יהיו
מולדת ולאום משלהם, והם יממשו את החלום
הלאומי שקיים אותם במשך מאות שנים ויותר
("Objects of advance into holy land")
(New York Times, 15.4.1917)

אולם היו גורמים בריטיים שהובילו מדיניות

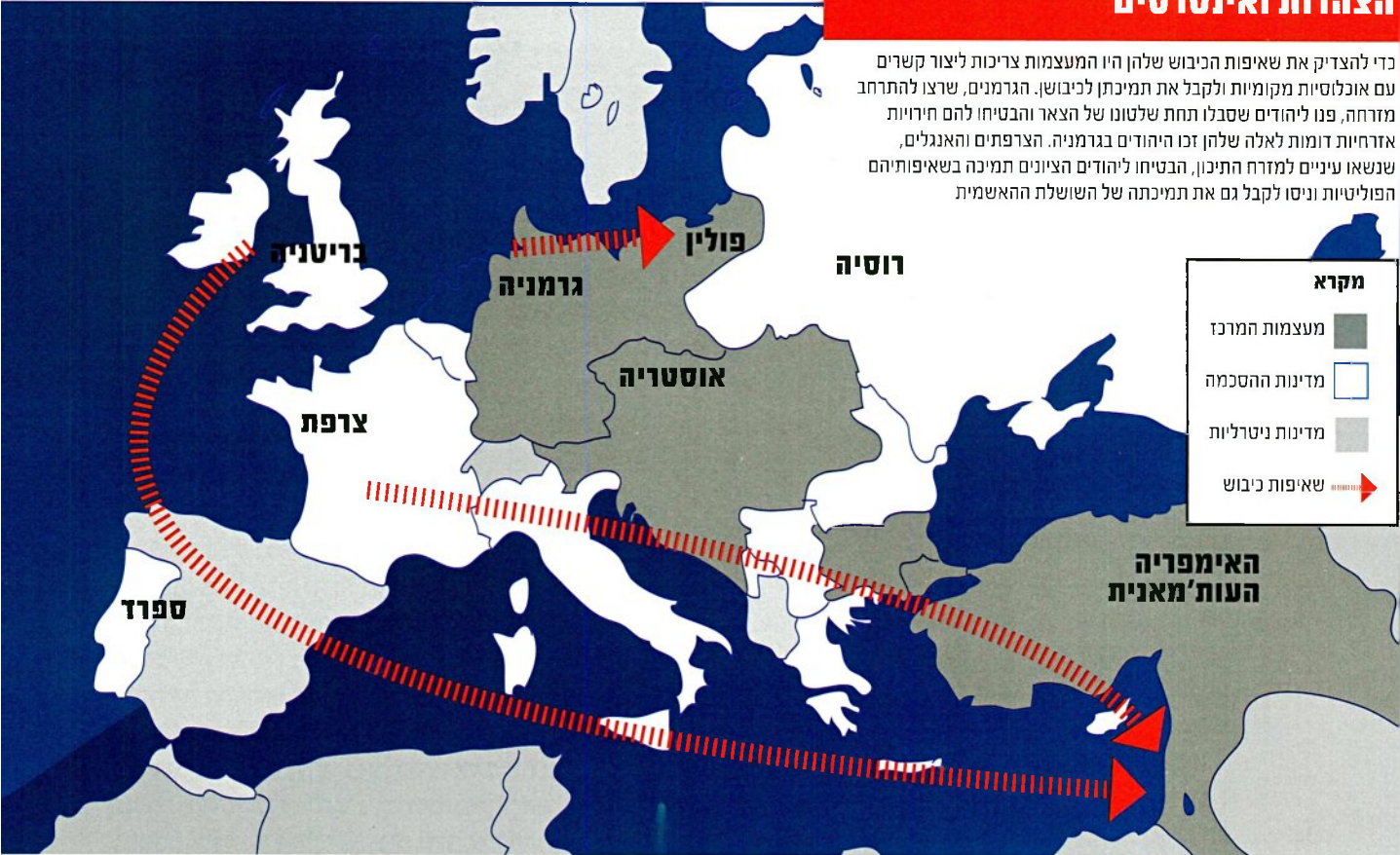

18.91x25.05	7/11	41	עמוד	סגולה	30/11/2017	61375949-4
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

הצהרת בלפור

הצהרות ואינטרסים

כדי להצדיק את שאיפות הכיבוש שלהן היו המעצמות צריכות ליצור קשרים עם אוכלוסיות מקומיות ולקבל את תמיכתן לכיבושן. הגרמנים, שרצו להתרחב מזרחה, פנו ליהודים שסבלו תחת שלטונו של הצאר והבטיחו להם חירויות אזרחיות דומות לאלה שלהן זכו היהודים בגרמניה. הצרפתים והאנגלים, שנשארו עיניים למזרח התיכון, הבטיחו ליהודים הציונים תמיכה בשאיפותיהם הפוליטיות וניסו לקבל גם את תמיכתה של השושלת ההאשמית

מי שהוביל את המדינאות הציונית הבינלאומית באותה תקופה לצד חיים ויצמן:

למר סוקולוב, הואלת בטובך לחשוף בפניי את הפרויקט שעבורו מופעלים כל מאמציך ושמטרתו לפתח את ההתיישבות היהודית בפלשתינה. אתה מעריך שבמידה שהתנאים יבשילו לכך, יחד עם ההבטחה לשמור על עצמאות המקומות הקדושים, יהיה זה צודק ופיצוי הולם שבעלות הברית תסייענה לתחית הלאום היהודי על אדמה זו, שממנה גורש עם ישראל לפני זמן כה רב. ממשלת צרפת, אשר החליטה לקחת חלק במלחמה זו במגמה להגן על אומה שהותקפה ללא כל סיבה ושממשיכה את המאבק במטרה להבטיח את ניצחון הצדק על הכוח, אינה יכולה אלא להביע תמיכה במפעלכם, שניצחוננו קשור בניצחונן של בעלות הברית. הנני מתכבד לאשרר לך זאת במכתב זה (בתרגום חופשי).

הפוכה, ובהם תומס אדוארד לורנס, הידוע בכינוי לורנס איש ערב, ששאף לעצמאות ערבית במזרח התיכון. השפעתו על מאמץ המלחמה הבריטי במזרח התיכון בהיותו ידיו ויועצו של האמיר הסעודי פייסל עלתה בהרבה על דרגתו הצבאית המקבילה לסגן אלוף. עמדה דומה ביטא הנרי מקמהון, המושל הבריטי של מצרים, במכתביו לשריף חוסיין בן עלי, סב סבו של עבדאללה מלך ירדן הנוכחי, שבהם הבטיח לו שליטה בחלקים נרחבים של 'סוריה הגדולה'. בסופו של דבר לא עמדו הבריטים מאחורי ההתחייבויות שעלו מהתכתבות זו, לפחות לפי פרשנותו של חוסיין. הם חילקו את השטח בינם לבין הצרפתים בהסכם סייקס-פיקו, והכריזו על תמיכה בבית לאומי ליהודים בפלשתינה. הצרפתים, בני בריתם של הבריטים במלחמה, הקדימו להכיר בשאיפות הציוניות. בארבעה ביוני 1917, כחמישה חודשים לפני הצהרת בלפור, שלח ז'ול קמבון, המזכיר הכללי של משרד החוץ הצרפתי, מכתב לנחום סוקולוב,

17.81x23.61	8/11	עמוד 42	סגולה	30/11/2017	61375990-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790					

Le Secrétaire Général des Affaires Etrangères
à Monsieur Sokolof

Paris, 4 Juin 1917

Vous avez bien voulu m'exposer le projet auquel vous consacrez vos efforts et qui a pour objet de développer la colonisation israélite en Palestine. Vous estimez que si les circonstances le permettent et l'indépendance des Lieux Saints étant assurée d'autre part, ce serait faire oeuvre de justice et de réparation que d'aider à la renaissance, par la protection des Puissances alliées, de la nationalité juive, sur cette terre d'où le peuple d'Israël a été chassé il y a tant de siècles.

Le Gouvernement français qui est entré dans la présente guerre pour défendre un peuple injustement attaqué et qui poursuit la lutte pour assurer le triomphe du droit sur la force, ne peut éprouver que de la sympathie pour votre cause dont le triomphe est lié à celui des alliés.

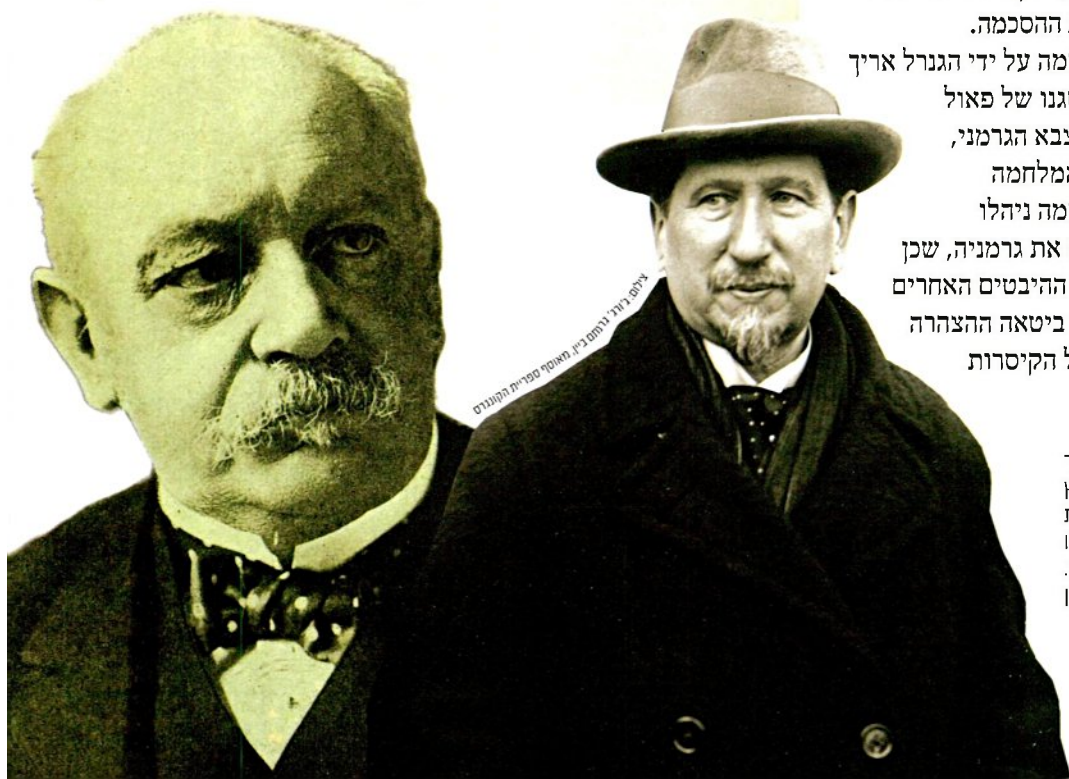
Je suis heureux de vous en donner ici l'assurance./.

בניגוד למכתבו של בלפור, מכתבו של קמבון הופנה לגורם ציוני רשמי ולא לאדם פרטי שישמש מתווך בין המעצמה לבין המוסדות הציוניים. על אף שצרפת הייתה אז מעצמה בעלת שאיפות במזרח התיכון בדומה לבריטניה, לא עורר המכתב רעש גדול בזמנו, וגם כיום הוא כמעט נשכח מלב.

אחת הסיבות להצהרה הצרפתית הייתה חששה של צרפת מפני הצהרה גרמנית דומה, לאחר שלבנות הברית נודע כי הגרמנים שוקדים על הצהרה מסוג זה בסיועם או בעידודם של יהודים מגרמניה. הדבר יצר מעין מרוץ הצהרות בין מעצמות הצי למעצמות ההסכמה, אם כי בסופו של דבר התברר כי החשש מההצהרה הגרמנית היה מוצדק רק בחלקו. למרות שלגרמניה הייתה ברית עם האימפריה העות'מאנית, האינטרסים שלה התמקדו במלחמה באירופה. 1917 הייתה אמנם שנת קיפאון בחזית המערבית, אך בחזית המזרחית התרחשו תמורות מרחיקות לכת, וגרמניה מיקדה את מאמציה בהכרעה אפשרית מול רוסיה. ההצהרה הגרמנית פנתה אל היהודים במזרח אירופה שהיו נתונים במצוקה, ותיארה בפניהם את תנאי החיים הטובים שלהם יזכו תחת כיבוש גרמני. ההצהרה כוונה ליהודים ששאפו להיטמע בארצות אירופה ולא ליהודים ציונים שרצו לעלות לארץ ישראל, ולכן גם לא התנגשה עם שאיפותיהן של מדינות ההסכמה.

ההצהרה הגרמנית פורסמה על ידי הגנרל אריך לודנדורף – ראש מטהו וסגנו של פאול פון הינדנבורג, רמטכ"ל הצבא הגרמני, שניהל בפועל את מאמץ המלחמה הגרמני. בשיאה של המלחמה ניהלו למעשה שני מפקדים אלה את גרמניה, שכן המלחמה דחקה הצדה את ההיבטים האחרים של ניהול המדינה, ולפיכך ביטאה ההצהרה את מדיניותה הרשמית של הקיסרות

ד"ל קמבון, המזכיר הכללי של משרד החוץ הצרפתי, שלח את הצהרת התמיכה שלו ישירות לנחום סוקולוב. סוקולוב (מימין) וקמבון

18.7x23.98	9/11	43	עמוד	סגולה	30/11/2017	61375991-1
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790						

אחת הסיבות להצהרה הצרפתית הייתה הידיעה שהגיעה לבנות הברית כי הגרמנים שוקדים על הצהרה לטובת היהודים. הדבר יצר מעין מרוץ הצהרות בין מעצמות הציר למעצמות ההסכמה

הגרמנית. תוכן ההצהרה תאם את האופן שבו חיו
היהודים בגרמניה, והיא הופנתה אל יהודי פולין
שהיו גורם מרכזי בתחום המושב באותם ימים:

אל היהודים בפולין,
מחנות הצבא נאדרי הניצחון אשר לממלכות
ברית אירופה התיכונה, גרמניה ואוסטריה-
הונגריה, באו בגבול פולין.
העריצות הרוסית מיהרה לנוס ולהימלט על
נפשה מפני הסתערות חילותינו אשר לא
ייתצב לפנייהם.

דגלינו נושאים אליכם משפט וחופש: שווי
זכויות אזרח גמור, חופש הדת והמסורת,
חירות ודורר של יצירה ועבודה בכל מקצועות
הכלכלה והתרבות ברוחכם.
הרבה יותר מדי נאנקתם תחת סבלות עול
הברזל של מוסקבה, והנה אנו באים אליכם
כידידים. נשברה ממשלת הזרים האכזרייה.
תקופה חדשה תיפתח לפולין. בכל כוחנו נשים
מבטח, והיינו למעוז לגאולת כל יושבי הארץ.
שווי זכויות היהודים עומד להיוסד על יסודות
חזקים.

אל תיתנו להשלות את נפשכם על ידי
הבטחות רמייה כאשר קרכם זה פעמים רבות!
גם בשנת 1905 הבטיחכם הצאר לתת שווי
זכויות.
איך הקים את דברו אשר פרסם בכל תוקף
כתור פתגם מלכות?
זכרו את הגירויים הנוראים ואת הגליות של
המוני אחיכם!

בעקבות הצעתו של חיים ויצמן,
ששימש נשיא הפדרציה הציונית
באנגליה, שלח שר החוץ הבריטי
בלפור את הצהרתו ללורד ליונל
וולטר רוטשילד וביקש שיעביר
אותה להסתדרות הציונית.
רוטשילד (מימין) ובלפור

צילום: ג'ורג' ורנסון/בין מאוסף ספריית הקונגרס

Foreign Office.

November 2nd, 1917.

Dear Lord Rothschild,

I have much pleasure in conveying to you, on behalf of His Majesty's Government, the following declaration of sympathy with Jewish Zionist aspirations which has been submitted to, and approved by, the Cabinet

His Majesty's Government view with favour the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people, and will use their best endeavours to facilitate the achievement of this object, it being clearly understood that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non-Jewish communities in Palestine, or the rights and political status enjoyed by Jews in any other country"

I should be grateful if you would bring this declaration to the knowledge of the Zionist Federation.

Y. in
Am Jan B. J. J.

צילום: ג'ורג' ורנסון/בין מאוסף ספריית הקונגרס

18.64x23.89	10/11	עמוד 44	סגולה	30/11/2017	61375993-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

זכרו את קשיניב, את הומל, את ביאליסטוק,
את שדליץ ועוד פוגרומי דמים למאות!
זכרו את משפט בייליס ואת היגיעות החוזרות
ובאות מטעם הממשלה להחזיק בקרב העם את
עלילת הדם הנתעבה!
ככה שמר הצאר את הבטחתו בכל תוקף
שהבטיח בשעת דחקו.
גם הפעם הגיעה לו שעת הדחק! זאת סיבת
הבטחותיו.
חובתכם הקדושה היא עתה להתאמץ בכל
כוחכם לחזק את דבר השחרור.
כל כוחות העם – צעירים, קהילתיים,
חברותיים – חייבים להתייצב יחד כאיש אחד
לעזרת העניין הקדוש.
פנו בלב מלא ביטחון אל מצביאי חילנו
הקרובים וסמוכים אליכם!
בעד כל סחורה שתסופק ישולם טבין
ותקילין.
סולו סולו את הדרך להכריע כלה את האויב
ולהביא את החופש ואת הצדק לניצחון גמור!
ההנהגה העליונה של צבאות גרמניה
ואוסטריה-הונגריה המאוחדים (הארכיון המרכזי
לתולדות העם היהודי, ארכיון ישראל קלויזנר,
P034).

חיים של היהודים בגרמניה היו
טובים לאין ערוך מחייהם של
אלה שהיו תחת שלטון הצאר.
הכרוז הגרמני הקורא ליהודי
פולין לתמוך בכיבוש הגרמני

ניהל למעשה את המלחמה
מצד גרמניה. אריך לודנדורף
צילום: E. Bieber

18.6x23.65	11/11	עמוד 45	סגולה	30/11/2017	61375992-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

ההצהרה הגרמנית
פנתה אל היהודים
במזרח אירופה שהיו
נתונים במצוקה ושאלו
להיטמע בארצות
אירופה, ותיארה
בפניהם את תנאי
החיים הטובים שלהם
יזכו תחת כיבוש גרמני

מלחמת העולם הראשונה
הייתה גם מלחמת ההמונים
הראשונה והצדדים השתמשו
באמצעים שונים כדי להעביר
מסרי תעמולה לאזרחים
שמעבר לקווי האויב, ובין
השאר השליכו כרוזים
ממטוסים ומכדורים פורחים.
מטוס מפזר כרוזים; חיילים
בריטים משגרים כדורים
פורחים, 'ניו יורק טיימס',
27.10.1918

שתחיש את קץ שלטונו של הצאר ואת סיום
המלחמה בחזית המזרחית – לא התייחסה כאמור
לשאיפות המדיניות של התנועה הציונית. למרות
זאת היא שימשה זרז להצהרות משמעותיות
הרבה יותר של מדינות ההסכמה, ובראשן הצהרת
בלפור. כפי שהראינו, גם הצהרה זו – עם כל
חשיבותה ההיסטורית – הייתה רק האחרונה
בשרשרת ארוכה למדי של הצהרות, התבטאויות,
הבטחות והכרזות מפי מדינאים שונים לאורך
מאות השנים שקדמו לה. ההצהרות כולן נבעו
ממניעים שונים, החל באהדת ישראל אמיתית
ועד אינטרסים מדיניים וכלכליים צרופים. ם

ההצהרה הדגישה את חייהם הקשים של היהודים
שהיו נתונים לשלטון הצאר בראשית המאה
העשרים, בזמן שבגרמניה לא היו פוגרומים
ועלילות דם, לא היה תחום מושב ויהודים יכלו
לעסוק בכל מקצוע שבו חפצו. העיתוי המדויק
של פרסום ההצהרה לא ברור. מדובר במנשר
שפורסם בעברית וביידיש, וסביר להניח כי
התרגום לשפות אלה נעשה על ידי יהודים
שפעלו לצד לודנדורף ואולי אף שימשו קצינים
בצבא גרמניה. המנשר הופץ כנראה בתחילת
1917, לפני שיאן של המהומות שבהן איבד
הצאר ניקולאי השני את כיסאו. בפעם הקודמת
שבה הודח הצאר, ב־1905, הוא פרסם הצהרה
שהבטיחה חירויות דתיות ופוליטיות, וההצהרה
הגרמנית הבטיחה דברים דומים תחת כיבוש
עתידי של פולין.

הצהרת לודנדורף – שנועדה לנצל את המצב
הרעוע ברוסיה ולגרום תסיסה פנימית נוספת

דן ישי

בוגר המחלקות למדעי המדינה ולהיסטוריה
באוניברסיטת בר אילן. מנכ"ל משרד ירושלים
ומורשת. מחבר הספרים 'שחר בחצות ליל'
'ושומר גבולך'

